วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ประวัติศาสตร์เควียร์ในนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย กรณีศึกษา นารายณ์อวตาร

สรร ถวัลย์วงศ์ศรี, นราพงษ์ จรัสศรี
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความเรื่องประวัติศาสตร์เควียร์ในนาฏยศิลป์ร่วมสมัยไทย กรณีศึกษา “นารายณ์อวตาร” นี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในหัวข้อ “การสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ร่วมสมัยจากแนวคิดความหลายหลายทางเพศ” ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบกรณีศึกษาโดยเลือกใช้นาฏยศิลป์ร่วมสมัย “นารายณ์อวตาร” ของนราพงษ์ จรัสศรี จัดแสดงที่หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ระหว่างวันที่ 2-4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 เป็นกรณีศึกษา งานวิจัยชิ้นนี้เน้นการศึกษารูปแบบองค์ประกอบและแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ร่วมสมัยที่แสดงถึงอัตลักษณ์และความหมายแฝงของเควียร์ โดยผลการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ร่วมสมัยที่นำเสนอแนวความคิดเรื่องเควียร์และความหลากหลายทางเพศสำหรับการวิจัยต่อไปได้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ การค้นคว้าเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งาน ประสบการณ์ของผู้วิจัยในการมีส่วนร่วมในฐานะนักแสดง การมีส่วนร่วมในการสัมมนา การสำรวจข้อมูลภาคสนาม โดยการเก็บข้อมูลอยู่ในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558 ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2559

ผลการวิจัยผู้วิจัยพบว่ามีประวัติศาสตร์และแนวคิดเควียร์รวมทั้งมุมมองความหลากหลายทางเพศในกระบวนการสร้างสรรค์ นารายณ์อวตาร โดยสามารถอธิบายตามองค์ประกอบการแสดง ประกอบด้วย 1) บทการแสดง 2) นักแสดง 3) การออกแบบลีลา 4) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 5) ดนตรีประกอบแสดง 6) เวทีการแสดงและฉาก 7) อุปกรณ์การแสดง 8) การออกแบบแสง นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่ามุมมองเรื่องเควียร์ในนาฏยศิลป์นี้แสดงเปิดเผยให้เห็นถึง 1) ความเป็นปัจเจกบุคคลหรืออัตลักษณ์ของผู้สร้างสรรค์ 2) แนวทางการใช้สัญลักษณ์ทั้งทางตรงและความหมายแฝงที่แสดงถึงเรื่องเพศสภาพ 3) สะท้อนความหลากหลายทางเพศกับสภาพสังคมไทยร่วมสมัยผ่านนาฏยศิลป์ ซึ่งผลการวิจัยตรงตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยทุกประการ

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์เควียร์ นาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย นาฏยศิลป์ร่วมสมัย นารายณ์อวตาร นราพงษ์ จรัสศรี

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

Queer History in Thai Contemporary Dance
A Case Study of Narai Avatara

Sun Tawalwongsri, Naraphong Charassri
Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

Abstract

The article *Queer History in Thai Contemporary Dance: A Case Study of Narai Avatara* is part of a doctoral thesis entitled "The creation of contemporary dance based on gender diversity" of the Faculty of Fine and Applied Arts at Chulalongkorn University. The researcher has used the case study research methods by selecting the dance performance, *Narai Avatara* directed by Naraphong Charassri at Main Hall, the Thai Cultural Centre during February 2-4, 2003 as a case study. This research focuses on elements and concepts of contemporary dance creation demonstrating queer identity and connotations. The results of this research are the guidelines of the creative process of contemporary dances to represent concepts of queer and gender diversity for further research. The research tools are: literature reviews, interviews with experts involved in dance creation, direct experience of the researcher participating as a performer in this case study, participation in symposiums, data collection and fieldwork studies. The collection of information occurred during August 2015 – August 2016.

The researcher concluded that the history and the concepts of queer including the aspect of gender diversity are part of the creative process of Narai Avatara. This can be explained as performance elements including: 1) Performance script 2) Performers 3) Choreographic process 4) Costume design 5) Music 6) Stage and scenic design 7) Props 8) Lighting design. Moreover, the research found that the concept of queer in this performance is connected to 3 different aspects: 1) Individuality or identity of the creator 2) Guidelines for the use of gender symbolism 3) Reflecting gender diversity in contemporary Thai society through dance. These results and mentioned aspects are all in accordance with the research objectives.

Keywords : Queer History, Thai Contemporary Dance, Contemporary Dance, Narai Avatara, Naraphong Charassri

บทนำ

นาฏยศิลป์ร่วมสมัย เป็นคำที่ถูกใช้มากว่าครึ่งศตวรรษ นักวิชาการและศิลปินต่างให้คำนิยามแตกต่างกันออกไป นักวิชาการบางท่านแสวงหาต้นกำเนิดการใช้คำในประวัติศาสตร์ ขณะที่ศิลปินผู้สร้างสรรค์อีกหลายคนให้นิยามจากประสบการณ์การสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ของตนเองที่มีความเฉพาะเจาะจง คำว่านาฏยศิลป์ร่วมสมัยในแวดวงวิชาการการแสดงประเทศไทยก็ไม่ต่างกัน เนื่องด้วยมีความคลุมเครือในการให้นิยามที่ขาดเอกภาพ นราพงษ์ จรัสศรี ชี้ให้เห็นว่าในการวิเคราะห์หรือนิยามนั้นต้องทำความเข้าใจคำว่า “ร่วมสมัย”สามารถแยกได้สองประเด็นหลักคือ นาฏยศิลป์ร่วมสมัยจากการนำผลงานในอดีตกลับมาทำใหม่เพื่อให้มีความเป็นปัจจุบันสมัยมากขึ้น อีกส่วนคือการพิจารณาพัฒนาการรูปแบบนาฏยศิลป์ตะวันตกโดยมองว่านาฏยศิลป์ร่วมสมัย (contemporary dance) มีรากและความเชื่อมโยงมาจากนาฏยศิลป์สมัยใหม่ (modern dance) โดยพัฒนารูปแบบเนื้อหาที่แสดงออกถึงความทันสมัยและความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปิน (นราพงษ์ จรัสศรี, สัมภาษณ์ 2559)

นาฏยศิลป์ร่วมสมัยในมุมมองตะวันตกนั้นฝังรากมาจากนาฏยศิลป์สมัยใหม่ จอร์น มาติน (John Martin 1893-1985) กล่าวว่านาฏยศิลป์สมัยใหม่ต้องการแสดงออกประสบการณ์ที่ “เฉพาะตัว” (personal) “ที่แท้จริง” (authentic) ซึ่งมีทิศทางการแสดงถึง “ปัจเจกนิยม” (individualism) และถอยห่างจาก “การกำหนดมาตรฐาน” (standardization) (John Martin, 1933: 299) ซึ่งสิ่งนี้เป็นรากฐานให้มีการพัฒนานาฏยศิลป์ร่วมสมัยอย่างชัดเจน เนื่องจากนาฏยศิลป์ร่วมสมัยในปัจจุบันไร้การจำกัดขอบเขตและรูปแบบการนำเสนอ เพื่อต้องการแสวงหา ประเด็นอาณาบริเวณที่ไม่รู้จัก ไม่เคยทดลองหรือสำรวจมาก่อน ทำให้นาฏยศิลป์ร่วมสมัยย่อมเป็นกันเองกับโลกของศิลปะร่วมสมัยและศาสตร์แขนงอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นศิลปะการจัดวาง ดนตรี รวมทั้งแฟชั่นและเทคโนโลยี โดยมีความต้องการพยายามในการทำให้ศิลปะร่วมสมัยให้มี “ความทันสมัย” (up-to-date) อยู่ตลอด เวลา (Noisette Philippe 2011 : 14-18) อีกทั้งปัจจุบันนาฏยศิลป์ร่วมสมัยตั้งคำถามและแสดงออกเรื่องเพศสภาพที่หลากหลายและแตกต่างมากขึ้นจากเดิม ไม่ว่าจะเป็นการเต้นรำที่มีการเปลือยสัดส่วนร่างกายมากขึ้น ฉากเต้นรำพรอดรักระหว่างชายกับหญิงถูกเปลี่ยนไปมีการตีความเรื่องเพศและการแสดงออกของระหว่างคู่นักเต้น ชายกับชาย หญิงกับหญิงหรือผสมปนเปความหลากหลายทางเพศบนเวทีการแสดงมีมากขึ้น อีกทั้งการแต่งกายข้ามเพศ การเลียนแบบกิริยาลักษณะพฤติกรรมเพศตรงข้าม การแสดงออกทางเพศวิถีที่หลากหลายกว่าชายจริงหญิงแท้ ทั้งทำให้เหมือนและทำให้แปลกสะดุดตาเมื่อแรกเห็น โดยทั้งหมดนั้นมีเจตนาในการสร้างความโดดเด่นจากประเด็นเรื่องเพศแถบทั้งสิ้น

อิทธิพลของเพศมีบทบาทในการสร้างสรรค์งานนารายณ์อวตารเป็นอย่างมาก ทำให้นาฏยศิลป์ร่วมสมัยไทยชิ้นนี้ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยผู้ออกแบบการแสดงนราพงษ์ จรัสศรี เป็นผู้ที่ต้องการผสมผสานความเป็นไทยเข้ามาไว้ในงานสร้างสรรค์ของตน โดยนำเอกลักษณ์ไทยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมไทย นาฏยศิลป์ไทยและองค์ประกอบอื่นที่แสดงออกถึงความเป็นไทย ทำให้การแสดง

นารายณ์อวตารครั้งนี้สร้างแนวทางให้คนรุ่นใหม่หันกลับไปมองย้อนถึงรากและเอกลักษณ์ไทยที่ขาดหายไป (จุลชาติ อรัณยะนาค, 2557 : 142) แต่หาใช่เพียงเอกลักษณ์ไทยไม่ที่ผู้สร้างต้องการกระตุ้นความคิดให้แก่ผู้ชม หากแต่เมื่อผู้วิจัยใช้มุมมองเควียร์เข้าไปค้นคว้าศึกษาทำให้เห็นได้ว่าประเด็นเรื่องเพศมีความน่าสนใจในการเขียนบทความ สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมต่างชาติ ศิลปินรุ่นใหม่มีความกล้าเปิดเผยความเป็นตัวตน อีกทั้งท้าทายมุมมองเรื่องความงาม และเพศสภาวะในกรอบเดิมมากขึ้น ดังนั้นนวัตกรรมการแสดงเรื่องนารายณ์อวตารนี้ถือได้ว่าเป็นแรงบันดาลใจ เป็นอัตลักษณ์และเป็นปัจเจกของศิลปินโดยแท้ ศิลปินสามารถตีความการแสดงออกไม่แต่เพียงเอกลักษณ์ความเป็นไทย หากแต่ความแตกต่างทางเพศ รักร่วมเพศ ความหลากหลายทางเพศในมุมมอง เควียร์นั้นถูกนำเสนอออกมาพร้อมกันได้อย่างน่าสนใจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เควียร์ในนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย กรณีศึกษางานแสดง “นารายณ์อวตาร” ของ นราพงษ์ จรัสศรี

2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวคิดวิธีการสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบที่แสดงถึงความเป็นเควียร์ ความหลากลายทางเพศในนาฏยศิลป์ร่วมสมัย กรณีศึกษา “นารายณ์อวตาร” ของ นราพงษ์ จรัสศรี

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยทำวิจัยเชิงกรณีศึกษา (Case Study Research) หรือบางตำราเรียกว่าวิจัยภาคสนาม (Field Study) รูปแบบการวิจัยนี้มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการคัดสรรงานนาฏยศิลป์การแสดงใดการแสดงหนึ่งขึ้นมาวิเคราะห์โดยมุ่งเน้นการแสวงหาเหตุผล วิธีการหรือกระบวนการในการก่อให้เกิดการสร้างสรรค์งาน โดยผลลัพธ์หรือผลงานศิลปะดังกล่าวสามารถนำมาวิเคราะห์อภิปรายและสรุปผลได้

วิธีวิจัยกรณีศึกษาจะมุ่งที่การศึกษาเชิงลึก (In-depth Study) และสำรวจปรากฏการณ์ร่วมสมัยภายในบริบทสภาพแวดล้อมจริงเพราะว่าขอบเขตของกรณีศึกษาและโลกของความเป็นจริงไม่สามารถแยกจากกันได้ (Yin, 2003 pp.13) ผู้วิจัยมีอุปกรณ์และการดำเนินงานวิจัยดังนี้

1. การสำรวจข้อมูลในเชิงเอกสารวิชาการ หนังสือ งานวิจัย บทความและสื่อสารสนเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาข้อมูลจากการสังเกตการณ์รูปแบบงานนาฏยศิลป์ร่วมสมัยไทยทั้งในและต่างประเทศ

3. ใช้ประสบการณ์ตรงจากเป็นนักแสดงในงานนาราณ์อวตารซึ่งกรณีศึกษาครั้งนี้ อันเป็นข้อมูลเชิงลึกจาก “คนใน”

4. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏยศิลป์ร่วมสมัย เกี่ยวกับมุมมอง แนวคิดการสร้างสรรค์และการใช้มุมมองเรื่องเควียร์และความหลากหลายทางเพศ

5. การสัมมนาวิชาการ

6. เรียบเรียงข้อมูลและข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องเพื่อหาคำตอบในงานวิจัยเรื่องรูปแบบแนวความคิดเควียร์ที่อยู่ในการแสดง นารายณ์อวตาร แล้วนำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบของการแสดง

7. นำข้อมูลพัฒนางานวิจัยและต่อยอดเป็นงานสร้างสรรค์รวมทั้งเขียนบทความเพื่อเผยแพร่

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย เรื่องประวัติศาสตร์เควียร์ในนาฏยศิลป์ร่วมสมัย กรณีศึกษางานแสดงนารายณ์อวตาร ของนราพงษ์ จรัสศรี เป็นงานวิจัยทางศิลปกรรมที่เน้นการศึกษา แนวคิดเควียร์และความหลากหลายทางเพศสภาพในการแสดง โดยค้นคว้ารูปแบบและแนวคิดเพื่อหากลวิธีในการออกแบบสร้างสรรค์งานแสดง ผู้วิจัยตั้งประเด็นคำถามและแบ่งหัวข้อออกเป็นสองส่วนหลัก ดังนี้

1. รูปแบบการแสดงมุมมองเควียร์ใดที่ปรากฏในงานนาฏยศิลป์ร่วมสมัยไทย “นารายณ์อวตาร”

2. แนวคิดเรื่องเพศสภาพและเควียร์ในงานนาฏยศิลป์ร่วมสมัยไทย “นารายณ์อวตาร” สะท้อน อัตลักษณ์ตัวตน ความเป็นปัจเจกของศิลปินได้อย่างไร

ทั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยตนเอง โดยเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก แล้วนำมาค้นคว้าหาความสัมพันธ์กับข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งอื่น โดยการเรียบเรียงวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เกิดกลวิธีหรือแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดงนาฏยศิลป์ร่วมสมัยต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบมุมมองเควียร์ที่ปรากฏหรือแสดงในงานนาฏยศิลป์ร่วมสมัยไทย “นารายณ์อวตาร” ของนราพงษ์ จรัสศรี สามารถแบ่งอธิบายตามองค์ประกอบทางการแสดงได้ ดังนี้

1.1 บทการแสดงสามารถแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) การสร้างสรรค์บทการแสดงจากบทเดิม ใช้การตัดบางช่วงบางตอนของวรรณกรรมบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมาใช้แสดง หากแต่ผู้สร้างเคารพวรรณกรรมโดยไม่ได้ดัดแปลงแต่อย่างใดและคงไว้ความงามของภาษาครบถ้วน เพียงแต่ลดทอนบางช่วงบางตอนออกไปเพื่อให้เกิดความกระชับและเข้าใจเรื่องตามลำดับโดยง่าย 2) การใช้บทละครยังรักษาแก่นความคิดเรื่องการอวตารโดยให้ความสำคัญของแก่นเรื่องธรรมะย่อมชนะอธรรม ตามบทละครเดิม 3) มีการใช้บทพรรณนาเป็นการอ่านบรรยายเป็นภาษาธรรมดาบางช่วงไม่ได้ขับร้องเป็นทำนองเสนาะเพื่อต้องการให้ผู้ชมเข้าใจและติดตามเรื่องได้โดยง่าย

1.2 นักแสดงและการคัดลือกนักแสดงนั้น การแสดงนารายณ์อวตาร ที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยครั้งนี้ใช้นักแสดงชายทั้งหมดมาแสดงในทุกตัวละคร ทุกรอบการแสดงทั้งตัวละครชาย ตัวละครหญิง อสูรและตัวละครอื่น ๆ ซึ่งแตกต่างจากนารายณ์อวตาร ครั้งแรกของนราพงษ์ จรัสศรี ที่โรงละครกาดเธียเตอร์ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2539 โดยมีการผสมผสานนักแสดงทั้งหญิงชาย โดยนักเต้นบัลเลต์หญิงมาจากโรงเรียนพระหฤทัย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ให้การสนับสนุนเงินระดมทุนในการแสดงมาแสดงบทบาทหมู่มวลนางฟ้า อย่างไรก็ตามตัวละครหลักหญิงส่วนใหญ่ยังคงให้นักแสดงชายแสดงอยู่และเพิ่มรอบการแสดงสุดท้ายของทุกวันเป็นรอบการแสดงที่มีการทดลองใช้นักเต้นชายล้วนทั้งหมด (นราพงษ์ จรัสศรี, เมษายน 2559)

ภาพที่ 1 เหล่าเทวดานางฟ้าที่ใช้นักแสดงชายล้วน
ที่มา : Narai Avatara (Naraphong Charassri 2007: 125)

1.3 การออกแบบลีลา รูปแบบในการสร้างสรรค์มีดังนี้ 1) มีการใช้ลีลาของนาฏยศิลป์ไทยตามขนบจารีตในบางช่วงบางตอน 2) มีการผสมผสานลีลาจากความต่างวัฒนธรรม โดยเน้นการนำลีลาจากรูปแบบการแสดงของนาฏยศิลป์สกุลอื่น เช่น บัลเลต์ นาฏยศิลป์สมัยใหม่ มาสร้างความแปลกใหม่ในการสร้างงานแสดง 3) ลีลานาฏยศิลป์ที่สร้างสรรค์ใหม่ไม่ซับซ้อนในการเคลื่อนไหวและง่ายต่อการติดตามและเข้าใจ

1.4 การออกแบบเครื่องแต่งกาย รูปแบบการออกแบบแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้ 1) สร้างสรรค์เครื่องแต่งกายโดยยึดแนวคิดการอนุรักษ์แฝงอยู่ หากแต่เน้นการใช้สัดส่วนเครื่องแต่งกายตามงานจิตรกรรมฝาผนังและยึดเค้าโครงสร้างการแต่งกายแบบยืนเครื่องของการแต่งกายโขนเรื่องรามเกียรติ์บางส่วน 2) ลดทอนและใช้การนุ่งห่มผ้า และเครื่องประดับที่หนักเพื่อเอื้อต่อการเต้นลีลาร่วมสมัย 3) มีการใช้สีและสัญลักษณ์ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์ตามวัฒนธรรมไทยตามวรรณคดีและทั้งที่มีความเป็นสากลเพื่อสื่อสารได้หลายระดับ

1.5 ดนตรีประกอบแสดง รูปแบบการแสดงดนตรีแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้ 1) สร้างสรรค์ดนตรีและการใช้เสียงใหม่จากงานดนตรีของไทยโดยทำให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบ 2) อาศัยรูปแบบการเล่นดนตรีและการร้องจากวัฒนธรรมอื่นมาปรุงแต่งบทร้องของไทยให้มีความร่วมสมัยทางวัฒนธรรม

1.6 การออกแบบเวทีและฉาก แบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้ 1) ยึดรูปแบบงานภาพจิตกรรมฝาผนังมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบพื้นที่การแสดงและฉากแสดง 2) มีความร่วมสมัยโดยนำองค์ความรู้ทัศนศิลป์ของงานศิลปะไทยมาตัดทอนทำให้มีความร่วมสมัยเพื่อสร้างสัญลักษณ์นิยม (Symbolism) และสร้างความเรียบง่าย (Minimalism) บนเวที

1.7 การออกแบบอุปกรณ์การแสดง แบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้ 1) สร้างสรรค์อุปกรณ์รูปแบบเฉพาะตัวแต่อ้างอิงมาจากโครงสร้างของงานขนบ ประเพณี มีการตัดทอนหรือขยายสัดส่วนเพื่อสร้างความแปลกใหม่ให้กับงานร่วมสมัย 2) ใช้อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์นาฏยลีลาที่มีการผสมผสานความหลากหลายวัฒนธรรม

1.8 การออกแบบแสงแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้ 1) ใช้เทคนิคการสร้างภาพจากความหลาก หลายทางวัฒนธรรม เพิ่มความแปลกใหม่ในการออกแบบการใช้พื้นที่ 2) การใช้แสงสีและการสร้างลวดลายจากแสงเงาเพื่อสะท้อนบรรยากาศและภาพแสดงออกทางอารมณ์ให้เกิดงานจินตภาพขึ้นตามมโนทัศน์ของผู้ออกแบบ

2. แนวคิดที่ใช้ในการสร้างสรรค์งานแสดง นั้นกล่าวคือการแสดงนารายณ์อวตารมีแนวคิดสร้างเอกลักษณ์ไทยในชิ้นงานโดยผ่านการใช้

สัญลักษณ์ในการแสดง การใช้สุนทรียะทางนาฏยศิลป์และทัศนศิลป์ และการนำความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาเสริมสร้างจุดเด่นให้เอกลักษณ์ไทย (จุลชาติ อรัณยะนาค, 2557 : 145) อย่างไรก็ตามผู้วิจัยค้นพบว่าแนวคิด มุมมองเควียร์ที่มีอยู่ในการสร้างสรรค์ การตีความใหม่เพื่อการสร้างความแปลกใหม่ทำให้ผลงานนารายณ์อวตารนี้มีความเป็นต้นฉบับ ทำให้เกิดความเชื่อมโยงประเด็นสำคัญในชิ้นงานดังต่อไปนี้ 1) ความเป็นปัจเจกบุคคลหรืออัตลักษณ์ของผู้สร้างสรรค์สะท้อนแนวคิดความเป็นเควียร์ผ่านออกมาจากการเต้นการแสดงของนราพงษ์ จรัสศรี จากบทบาทตัวละครเอก 2) แนวทางการใช้สัญลักษณ์ทั้งทางตรงและความ หมายแฝงแสดงถึงเรื่องเพศสภาพผ่านองค์ประกอบทางการแสดงด้านต่าง ๆ 3) การแสดงนี้ทำให้เกิดการสะท้อนความหลากหลายทางเพศกับสภาพสังคมไทยร่วมสมัยผ่านการแสดงนาฏยศิลป์ร่วมสมัย

สรุปและอภิปรายผล

1. รูปแบบนาฏยศิลป์ร่วมสมัยเรื่อง “นารายณ์อวตาร” ในปี พ.ศ 2546 ของนราพงษ์ จรัสศรี

1.1 บทการแสดง ผู้วิจัยพบว่า ผู้สร้างสรรค์งานให้ความเคารพในแก่นของงานวรรณกรรมไทยเรื่องรามเกียรติ์เป็นสำคัญแม้ว่าจะมีการตัดทอนบางบทบางตอนเพื่อให้เกิดความกระชับ การแสดงแบ่งเป็นสามองก์ได้แก่ นารายณ์ปราบนนทุก การอวตารของพระนารายณ์ และกรุงลงกา-อโยธยา (Naraphong Charassri, 2007 : 31) กลวิธีในการตัดต่อบทละครคล้ายลักษณะการตัดตอนโครงเรื่องการแสดงโขนของอาจารย์เสรี หวังในธรรม ชุด รามาวตาร ที่เป็นการนำบางช่วงตอนของโขนที่เล่นแยกกันมาเรียงร้อยใหม่ให้จบภายในช่วงเวลาไม่กี่ชั่วโมง (จุลชาติ อรัณยะนาค, 2557: 146) ประเด็นที่น่าสนใจคือศิลปินเลือกการใช้บทละครตอนที่มีตัวละครหญิงเป็นตัวละครเด่นและเน้นหมู่มวลเทวดานางฟ้าชายหญิงที่ต้องใช้ผู้ชายแสดงทั้งหมด ฉากวาบหวิวของเทวดานางฟ้านุ่มห่มน้อยชิ้นในร่างนักเต้นชายที่มีทั้งกำยำล่ำสันสูงสง่าตามลักษณะตัวพระและตัวยักษ์กับชายหนุ่มหุ่นเพรียวเอวบางสะโอดสะองอ้อนเอ้นตามลักษณะตัวนาง การจัดฉากเกี่ยวพาราสีกันบนสรวงสวรรค์ระหว่างเทวดานางฟ้าผู้ชายเหล่านี้ประหนึ่งกำลังทำบทอัศจรรย์เล่นเพื่อนกันอย่างครื้นเครง (homoeroticism) การตีความใหม่นี้สร้างภาพลักษณ์ของเควียร์ใหม่ให้อุบัติขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในนาฏยศิลป์ร่วมสมัยของไทย

1.2 การคัดเลือกนักแสดงนารายณ์อวตารในปี พ.ศ. 2546 ใช้นักแสดงชายทั้งหมดเพื่อต้องการให้เป็นไปตามภาพในอุดมคติจารีตประเพณีแบบโขนโบราณประการหนึ่ง หากแต่ในความคิดคำนึงของศิลปินเพื่อความเป็นไปได้ในการสร้างงานอุดมคติที่ได้แรงบันดาลใจภาพจิตรกรรมฝาผนัง รามเกียรติ์ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (Naraphong Charassri, 2007 : 1) ผู้ออกแบบลีลากล่าวว่า “การใช้ผู้ชายเปลือยอกจะมีความเป็นไปได้สูงเพื่อสร้างภาพตามจินตนาการตามแบบจิตกรรมฝาผนัง มากกว่าการใช้ผู้หญิงแสดงทาตัวเปลือยอก ซึ่งในบริบทสังคมไทยจะได้รับการวิพากย์วิจารณ์ในทางลบและดูผิดประเด็นในการแสดง” (นราพงษ์ จรัสศรี, พฤษภาคม 2559) เรื่องการเต้นรำไม่ว่าจะเป็นแบบผสมผสานกับนาฏยศิลป์ตะวันตก หรือ เป็นรำแม่บท ตีบทตามอย่างนาฏยศิลป์ไทยแบบจารีตศิลปินให้ความสำคัญกับตัวละครหญิง มีความโดดเด่นกว่าตัวละครชายเมื่อมีการใช้นักแสดงชายแสดงเป็นตัวละครหญิง จึงทำให้ภาพลักษณ์บทการแสดงครั้งนี้มีการแสดงออกความเป็นเควียร์

และความหลากหลายทางเพศสูง ศิลปินกล่าวถึงเรื่องความโดดเด่นของการใช้นักแสดงชายมาเล่นตัวละครหญิงในนารายณ์อวตารว่านอกจากจะได้อิทธิพลจารีตโขนโบราณที่ใช้ผู้ชายล้วนแล้วยังได้รับอิทธิพลจาก “อนนะงาตะ” ตัวละครหญิงที่รับบทโดยนักแสดงชายในละครคาบูกิญี่ปุ่นที่ยังคงให้ผู้ชายแสดงเป็นหญิงอยู่ (นราพงษ์ จรัสศรี, กันยายน 2559)

การแสดงนารายณ์อวตารนักแสดงทุกคนมีความเชี่ยวชาญนาฏยศิลป์ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น โขน รำไทยแบบขนบประเพณี บัลเลต์ แจ๊ส นาฏยศิลป์ร่วมสมัย ซึ่งผู้ออกแบบให้บทบาทตัวละครกับนักแสดงชายแต่ละคนโดยใช้รูปร่างสัดส่วนที่บ่งบอกความเป็นชาย ความเป็นหญิงคล้ายกับการเลือกตัวพระตัวนางในการแสดงโขน อีกทั้งวางบทตัวละครจากทักษะทางนาฏยศิลป์เฉพาะที่นักแสดงมีความเชี่ยวชาญ เช่น ผู้เล่นบทนนทก ทศกัณฐ์ จะมีร่างกายกำยำสูงใหญ่ เป็นผู้เชี่ยวชาญการรำโขนยักษ์เป็นอย่างดี ขณะที่บทนางนารายณ์แปลงก็จะเลือกผู้ชายที่รำไทยตัวนางได้สง่างามเป็นต้น เห็นได้ชัดว่าผู้สร้างสรรค์ยังให้ความสำคัญกับตัวละครหลักและเทคนิคการเต้น การแสดงที่ต้องพึ่งนาฏยศิลป์ไทยแบบประเพณี นอกจากนี้ยังมีนักเต้นรุ่นเยาว์ที่เป็นเด็กมาช่วยเล่นประกอบฉาก โดยใช้สำหรับหมู่มวลเทวดายศศักดิ์ต่ำและนั่งเล่นประกอบในฉากอันเชิญองค์นารายณ์อวตารมาจุติบนโลก ผู้สร้างให้ความเป็นว่าการนำเด็กมาแสดงนั้นนอกจากจะเป็นการทำภาพแบบปริมาณมากยังได้เรื่องของสัดส่วนในการแสดงเมื่อมองในโรงละครใหญ่จะเห็นความหลากหลายของยศศักดิ์ ชนชั้น และวัยหากแต่เด็กที่คัดมาแสดงก็เป็นเด็กผู้ชายหมดทั้งสิ้น (นราพงษ์ จรัสศรี, กันยายน 2559)

1.3 การออกแบบลีลา นราพงษ์กล่าวไว้ว่าการตีความการแสดงใหม่ครั้งนี้ไม่สามารถที่จะนิยามได้ว่าเป็นการแสดงรูปแบบใดเพราะได้รับอิทธิพลจากทั้งนาฏยศิลป์ไทย นาฏยศิลป์สมัยใหม่หรือหลังสมัยใหม่ คลาสสิกหรือร่วมสมัย เป็นแบบองค์รวมมาผสมผสานความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรมทำให้เกิดความเป็น “สากล” (Universal) ธรรมชาติในสุนทรียะนาฏยศิลป์ร่วมกัน อย่างไรก็ตามการแสดงนี้ต้องการ “ทะลายกฎ” ขนบนาฏยศิลป์ไทย โดยเน้นอ้างอิงวรรณกรรมและจิตรกรรมฝาผนังเป็นหลักในการสร้างลีลามากกว่าการใช้นาฏยศิลป์ไทยแนวประเพณีแต่เพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีต (Naraphong Charassri, 2007 : 2) ถึงแม้สามารถกล่าวได้ว่า “การเต้นรำเป็นภาษาสากล” (a universal language) หรือมีความเป็นโลกาภิวัตน์ก็ตาม หากแต่เมื่ออยู่ต่างที่ต่างวัฒนธรรมเช่นเดียวกับภาษาการเต้นรำย่อมมีสำเนียงที่แตกต่างกันไป การผลิตซ้ำทางเพศสภาพในนาฏยศิลป์ก็เช่นเดียวกันย่อมแตกต่างขึ้นอยู่กับว่าสังคมประกอบสร้างความแนวคิดเกี่ยวกับร่างกายในสังคมนั้นอย่างไร (Burt Ramsay, 2007 : 5)

ภาพที่ 2 นราพงษ์ในบทบาทนางมณโฑแสดงเทคนิคการเต้นระบำปลายเท้าแบบนักแสดงบัลเลต์หญิง
ที่มา : Narai Avatara (Naraphong Charassri 2007: 113)

ความเป็นเควียร์ที่เด่นชัดคือการใช้ร่างกายของนราพงษ์ เองในการแสดงบทตัวละครหญิงหลักสามตัว ได้แก่ นางนารายณ์แปลง (นางฟ้า) นางมณโฑ (นางกษัตริย์) และนางกากนาสูร (นางสัตว์) โดยศิลปินใช้เทคนิคการเต้นรำปลายเท้าอย่างตัวละครเอกผู้หญิงในบัลเลต์ ภาพลักษณ์ของศิลปินที่มีร่างกายเป็นผู้ชายนุ่งห่มเครื่องแต่งกายน้อยชิ้นทำให้การแสดงเดี่ยวของตัวละครเหล่านี้ แสดงถึงมุมมองความเป็นปัจเจกเรื่องแนวคิดเควียร์ การแต่งกายข้ามเพศและความหลากหลากทางเพศของตัวศิลปินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ศักยภาพที่ผิดแปลกหรือเควียร์ในบัลเลต์เริ่มพบจากการนำเสนอร่างกายบัลเลต์ในฐานะวัตถุที่มีลักษณะเฉพาะ (a stylized object) เช่นการที่นักบัลเลต์หญิงต้องผอมมากขึ้นและแข็งแรงกว่าสมัยก่อน ขาต้องแอ่นโค้งเปิดเข่าได้กว้าง และยกขาได้องศาสูงมากกว่าเดิม การไม่ได้มีร่างกายตามลักษณะผู้หญิงธรรมดาที่ควรจะเป็นนี้เป็นความสวยงามของสุนทรียะที่บัลเลต์สร้างความแปลกตาแตกต่างขึ้นตามมโนทัศน์การมองของชายผิวขาว สิ่งเหล่าทำให้เกิดวาทกรรมตามมาเมื่อนักเต้นบัลเลต์หญิงนั้นไม่ใช่ผู้หญิงอีกต่อไปหากแต่เป็นนามธรรมของผู้หญิงในบัลเลต์ และสิ่งนี้ดึงดูดชาวรักร่วมเพศจำนวนมากให้หลงไหล ภาพลักษณ์ความอยากจะเป็นนักเต้นหญิงนี้ชี้ให้เห็นว่าความรักเพศเดียวกันถูกพบได้บนความสยองขวัญของร่างกายผู้หญิง (Stoneley Peter, 2007 : 14-15) ยิ่งไปกว่านั้นเป็นการปฏิเสธไม่ได้เลยเมื่อคุณภาพของการใช้ร่างกายของนักเต้นชายแสดงออกความเบา ล่องลอยอ่อนช้อยเยี่ยงนักบัลเลต์หญิงย่อมทำให้ความงามสุนทรียของเควียร์ ความแปลกใหม่และความรักเพศเดียวกันปรากฏอย่างชัดเจนขึ้น

อย่างไรก็ตามภาพลักษณ์ของเควียร์ไม่ได้เป็นเป้าประสงค์หลักของตัวศิลปินแต่เริ่มแรก จุดประสงค์ของงานแสดงคือต้องการให้ผู้ชมเกิดความสนใจวรรณกรรมไทยและทัศนศิลป์แนวขนบประเพณีของรามเกียรติ์ที่อยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทยโดยใช้ ศิลปะการแสดงเป็นเครื่องมือในการนำเสนอ (นราพงษ์ จรัสศรี, กันยายน 2559) เพราะภาพจิตรกรรมฝาผนังจึงเป็นแรงบันดาลใจหลักในการจัดวางองค์ประกอบหรือการใช้สัญลักษณ์ที่แสดงถึงชาติและขนบศิลปะไทยบนเวที (Naraphong Charassri, 2007 : 2)

1.4 การออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยพบว่าเน้นการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ตามอย่างศิลปะไทยในภาพจิตรกรรมฝาผนัง ความโดดเด่นของงานแสดงชิ้นนี้คือการสร้างมาตรสัดส่วนใหม่ให้เครื่องศิราภรณ์ โดยขยายยอดให้ยาวขึ้น นอกจากนี้ตัวละครเทวดานางฟ้าส่วนใหญ่มี “เปลวรัศมี (halo)” เหมือนกับภาพจิตรกรรมไทย ซึ่งแตกต่างจากศิราภรณ์ในงานโขนละครไทยที่ไม่มีรัศมีในศิราภรณ์ มีการลดทอนความวิจิตรของลวดลายลงให้เป็นแต่โครงสร้างและใช้เทคนิคกระดาษเพื่อความเบาในการเคลื่อนไหวลีลาและใช้เครื่องแต่งกายน้อยชิ้นเน้นการนุ่งโจงให้ตัวละครชาย นุ่งหน้านางให้ตัวละครหญิงใช้การนุ่งห่มจากผ้าผืนเดียวเป็นหลักเพื่อต้องการโชว์สัดส่วนของร่างกายนักเต้นชายและสร้างความสะดวกในการเคลื่อนไหว

การทาสีกายเป็นส่วนที่สำคัญมากในการแบ่งประเภทตัวละครและสร้างมโนภาพ การใช้สีของผ้านุ่งที่มีความสอดคล้องกับตัวละคร ทั้งสองอย่างเป็นไปตามสีของตัวละครที่ถูกบรรยายไว้ในวรรณกรรม รามเกียรติ์หรือมีการทาสีตัวตามภาพจิตรกรรมฝาผนัง นางฟ้าเทวดามีกายทิพย์สีขาว

นนทก ทศกัญฐ์ พระอินทร์มีสีเขียว พระนารายณ์สีม่วง ตามเอกลักษณ์สีกายในวรรณกรรมรามเกียรติ์ไทย นอกจากนั้นการแสดงได้ออกแบบทดลองวาดลายไทยรอบนมของตัวละครตัวนางที่นักแสดงชายแสดงในตอนแรกเพื่อเป็นการทดลอง หากแต่ต้องตัดออกไปเนื่องจากใช้เวลามากและไม่ได้ภาพชัดเมื่อมองระยะไกลบนเวที (นราพงษ์ จรัสศรี, กันยายน 2559)

1.5 ดนตรีประกอบแสดง เป็นการนำเสนอรูปแบบการใช้ดนตรีแนวใหม่ที่มีฐานดนตรีไทยดั้งเดิม โดยมีการประสมวงดนตรีปี่พาทย์ที่ใช้ในการแสดงโขนละครเดิมกับวงเครื่องสาย มีการบรรเลงเครื่องสายเดี่ยวบางฉาก นอกจากนี้ยังมีการประสมวงคอรัส การพากย์เจรจาบรรยายกลอนด้วยสำเนียงการพูดเรียบง่าย ผิดกับแนวทางการนำเสนอการพากย์แบบโขนเดิมที่ใช้การเน้นเสียงอารมณ์เสียงที่ดุดัน อักทั้งนำดนตรีแนวนิวเอท (New Age) เข้ามาอาทิ ฉากนางนารายณ์กับนนทกจะมีนักร้องหญิงเสียงสูงโซปาโนร้องเป็นเสียงพื้นหลังคลอไปกับเสียงการร้องกลอนรำแม่บท เพื่อส่งสารถึงผู้ชมเรื่องการคิดถึงโหยหา (nostalgia) และความลุ่มหลงมนต์เสน่ห์ (enchantment) หรือฉากนางกากนาสูร จะมีเสียงดนตรีนิวเอทแบบตัดแต่งมาสร้างอารมณ์แห่งความน่ากลัววุ่นวาย การผสมผสานความขัดแย้งทางดนตรีนั้นมีความลงตัวเข้ากับการเคลื่อนไหวที่ขัดแย้งในบางฉากทำให้งาน นารายณ์อวตาร เกิดเอกลักษณ์ทางการแสดงที่โดดเด่นเฉพาะตัว (Naraphong Charassri, 2007 : 95-96)

1.6 เวทีการแสดงและฉาก มีการยกพื้นเล่นระดับสูงต่ำชี้ให้เห็นถึงการใช้พื้นที่แสดงถึงชนชั้นยศถาบรรดาศักดิ์ ของตัวละครที่อยู่ในรามเกียรติ์ อีกทั้งมีการลดทอนลายโค้งมนของจิตรกรรมฝาผนังมาสร้างเป็นลวดลายบนฉากเพื่อสร้างพื้นที่ในการแสดงที่ไร้มิติกาลเวลาหรือเป็นสถานที่ใดใดก็ได้ที่อยู่บนเวทีเดียวกัน จะเห็นว่าลวดลายโค้งมนนั้นเป็นได้ทั้งลายเมฆสรวงวสวรรค์ชั้นฟ้าและลายน้ำในมหาสมุทรหรือมีความเป็นไตรโลกอันได้แก่ สวรรค์ พิภพ บาดาลอยู่รวมบนพื้นที่เดียวกัน

1.7 อุปกรณ์การแสดง สร้างขึ้นจากแรงบันดาลใจในงานทัศนศิลป์ สถาปัตยกรรมและหัตกรรมไทย เช่นการใช้สุ่มไก่ ใช้โครงสร้างบุษบกมีการตัดทอนลวดลายสีสันลงให้เรียบง่าย ในทางกลับกันได้เน้นขยายสัดส่วนอุปกรณ์ให้ดูยิ่งใหญ่อลังการสมกับมาตราส่วนในการใช้พื้นที่หอประชุมใหญ่เช่น ปีกพญาครุฑที่กว้างเท่าฐานพญานาคราชซึ่งมีพระนารายณ์บรรทมอยู่ ปีกที่สูงยาว และวิกผมดำลากพื้นของนางกากนาสูร หม้อข้าวทิพย์ที่ใช้ในพิธีที่ขยายใหญ่ให้เห็นเด่นชัด เหล่านี้มีความเกินจริงแต่หากดูสมส่วนและลงตัว ซึ่งต่างไปจากงานนาฏยศิลป์ไทยแนวประเพณีในโขนละครไทยที่พญาครุฑจะเน้นการออกมาร่ายรำโดยใช้นักแสดงสวมหัวโขน ขณะที่ครุฑและกากนาสูรของนารายณ์อวตารจะออกมาเคลื่อนไหวสร้างภาพจดจำบนเวทีและดำเนินเรื่องมากกว่าการออกมารำตามอย่างนาฏยศิลป์ไทย

1.8 การออกแบบแสง มีการเล่นแสงเงากับโครงร่าง (Silhouette) คล้ายละครหุ่นเงาหนังใหญ่ ใช้การส่องสปอร์ตไลธ์เป็นจุดเพื่อสร้างจุดสนใจให้ตัวละครหลักและมีการใช้แสงสีเพื่อสร้างอารมณ์บรรยากาศ จากเรื่องโดยรวมจะเน้นแสงโทนขาวฟ้าและโทนแดงซึ่งใช้สีใดสีหนึ่งทั้งเวทีอีกทั้งมีการใช้เอฟเฟค อื่น ๆ เข้ามาสร้างบรรยากาศเรื่องเวทมนต์การแปลงกายหรือพลังอภินิหารเหนือธรรมชาติเพราะเรื่องราวส่วนใหญ่เกี่ยวกับเทพเทวดานางฟ้า

2. แนวคิดที่ใช้ในการสร้างสรรค์ นารายณ์อวตารนั้นมีแนวคิดการสร้างงานจากเอกลักษณ์ไทยเป็นประการสำคัญ (จิรายุทธ พนมรักษ์, 2553; สมชาย โตวิทิตวงศ์ 2553; จุลชาติ อรัณยะนาค, 2557) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยค้นพบว่าแนวคิดมุมมองเควียร์ แม้ไม่ได้เป็นประเด็นที่ผู้สร้างงานตั้งเป้าประสงค์ไว้ตั้งแต่แรก แต่เนื่องจากการตีความที่เน้นความแปลกใหม่ตามมโนทัศน์ของผู้ออกแบบลีลาและประสบการณ์การแสดงตรงในฐานะนักแสดงที่ได้รับมาจากต่างประเทศ เช่น การก่อตั้งคณะฟันนี่บอย (Funny Boy) จนมาเป็นคณะไทยอาร์ตมูฟเมนท์ (Thai Art Movement) การฝึกฝนบัลเลต์จากประเทศอังกฤษ เห็นได้ชัดโดยเฉพาะการแสดงที่ผู้ออกแบบ นราพงษ์ จรัสศรี ชอบใช้ทักษะการขึ้นปลายเท้าอย่างนักเต้นหญิง การแสดงที่แต่งกายข้ามเพศล้อเลียนเสียดสีชีวิตเพศที่สามทั้งในและต่างประเทศ (จิรายุทธ พนมรักษ์, 2553 : 8-14) เนื่องจากการทำงานกับชาวต่างประเทศที่มีทัศนคติเปิดรับเรื่องเพศสภาพและสังคมประชาธิปไตยแบบเสรีทำให้ นราพงษ์ จรัสศรี ได้รับอิทธิพลเหล่านี้ เขาจึงเลือกที่จะสะท้อนประเด็นเพศสภาพ ทัศนคติและความคิดเห็นส่วนตัวผ่านร่างกายตนเองในศิลปะการแสดง การแสดงนารายณ์อวตารเห็นได้ชัดมากในการเลือกที่จะเล่นบทบาทตัวละครเอกหญิงทั้งสามตัวไม่ว่าจะเป็น นางนารายณ์ นางมณโฑ และนางกากนาสูร ซึ่งทุกตัวละครใช้เทคนิคการขึ้นระบำปลายเท้าโดยแสดงเพียงผู้เดียวตลอดทั้งการแสดง ในฐานะนักเต้นนราพงษ์กล่าวว่า “บทหลักเหล่านี้จำเป็นต้องเต้นเองทั้งหมดเนื่องจากเราลงทุนไปแล้วด้วยตัวของเราเอง ดังนั้นเราจะต้องเล่นบทบาทที่ดีที่สุดอย่างจริงจังด้วยตัวเราเพื่อแสดงให้เห็นศักยภาพของผู้แสดง”(นราพงษ์ จรัสศรี, กันยายน 2559)

ในส่วนต่อมาคือเรื่องแนวคิดเควียร์ถูกแสดงออกผ่านองค์ประกอบที่ได้กล่าวไปแล้วทั้ง บทละคร การคัดเลือกนักแสดง ลีลาท่าทาง และเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายที่นุ่งห่มน้อยชิ้นตามแบบจิตรกรรมภาพที่ผู้ชมได้เห็นการเต้นรำระหว่างนางฟ้าเทวดาที่เป็นนักแสดงชายทั้งหมดแสดงสรีระเปลือยท่อนบน สะท้อนให้เห็นว่า นารายณ์อวตาร นาฏยศิลป์ร่วมสมัยของไทยได้ส่งต่อความคิด ความท้าทาย ความกล้าหาญในการแสดงออกภาพลักษณ์ความเป็นเควียร์ เพศสภาพ ความหลากหลายทางเพศ ความเป็นปัจเจกบุคคลของผู้สร้างงานของ นราพงษ์ จรัสศรี ไว้อย่างสมบูรณ์ สิ่งนี้เป็นปฐมบททางประวัติศาสตร์การแสดงที่สำคัญในการวิเคราะห์และบันทึกภาพลักษณ์เควียร์ให้เป็นประวัติศาสตร์ผ่านศิลปะการแสดง ความสำคัญในการใช้เรื่องราวทางเพศสภาวะที่ถูกปิดกั้น เก็บซ่อนเมื่อถูกที่ถูกจังหวะเวลาสิ่งเหล่านี้ถูกแปลเปลี่ยนเป็นสุนทรียะในงานนาฏยศิลป์โดยแสดงออกผ่านงานนารายณ์อวตาร เรื่องราวรามเกียรติ์ไทยที่แสดงถึงสัญลักษณ์ที่บ่งบอกหรือแสดงออกถึงความเป็นชาติ จึงสามารถสรุปได้ว่าผลงาน นารายณ์อวตารชิ้นนี้ทำให้เกิดการสะท้อนเพศสภาพ และความหลากหลายทางเพศกับสังคมไทยร่วมสมัยผ่านการแสดงนาฏยกรรมร่วมสมัย

สำหรับนราพงษ์ ศิลปะการแสดงต้องเป็นเครื่องมือทางการศึกษาหรือการศึกษาแนวสาระบันเทิง (Edutainment) สิ่งนี้จะนำพามรดกวัฒนธรรมขนบ ประเพณีของไทยให้เชื่อมโยงกับสังคมไทยสมัยใหม่ โดยผ่านบริบทความบันเทิง เนื่องด้วยศิลปะการแสดงเป็นการตีความมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถสื่อสารกระตุ้นผู้ชมในหลายระดับกรณีนารายณ์อวตาร ผู้ชมจะได้รับแรงบันดาลใจให้อยากอ่านวรรณกรรมและชม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ อีกทั้งองค์ประกอบเครื่องแต่งกาย การใช้เพลงดนตรีปี่พาทย์และผู้แสดงชายล้วน องค์ประกอบทุกส่วนสร้างขึ้นเพื่อกระตุกความคิดให้ผู้ชมกลับไปสำรวจความหลาก หลายในประเด็นใหม่ ๆ กับมรดกวัฒนธรรมรามเกียรติ์ของไทย (Naraphong Charassri, 2007 : 16-17)

ปฏิเสธไม่ได้ว่าการผลิตซ้ำของความเป็นชายในนาฏยศิลป์มีเรื่อยมาในสังคมตะวันตก เห็นได้ชัดในศตวรรษที่ 20 มีความเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมและการเมืองนาฏยศิลป์หัวก้าวหน้าเชิงทดลองหรืองานล้ำสมัยพยายามท้าทายภาพลักษณ์และแนวคิดเรื่องเพศสภาพแบบเดิมด้วยการสร้างภาพลักษณ์ทางเลือกใหม่ให้เกิดขึ้นบนเวที ระหว่างศตวรรษที่20 และศตวรรษที่ 21 นักเต้นเกย์ผู้ชายมีอิทธิพลอย่างมากในงานบัลเลต์ ขณะที่นักเต้นหญิงมีอิทธิพลมากในงานโมเดิรนดานซ์ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาการเต้นของผู้ชาย (Burt Ramsay, 2007 : 6) นารายณ์อวตารกับมโนทัศน์จินตภาพของนราพงษ์ จรัสศรี ที่ลึกลับซับซ้อนแต่ซ่อนไว้ซึ่งสุนทรียศาสตร์ เอกลักษณ์ไทยและที่มาแห่งแรงบันดาลใจอันน่าค้นหา เหล่านี้ส่งผลให้ภาพลักษณ์เควียร์ที่แฝงอยู่ในนารายณ์อวตารถูกตีความ ขยายนิยามไปไกลกว่าความหมาย รักร่วมเพศ เมื่อร่างกายนักเต้นชายถูกใช้ไปหลายทิศทางไม่ว่าจะตามขนบงานวัฒนธรรมสายนาฏยศิลป์และทัศนศิลป์ไทยหรือออกนอกกรอบแนวคิดจารีตและมุมมองเพศสภาพโดยผสานความหลากหลายจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่มีการหยิบยืมรับเอามาใช้ก็ตาม กล่าวได้ว่าการแสดงนารายณ์อวตารเป็นนาฏยกรรมร่วมสมัยไทยซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้สร้างสรรค์นราพงษ์ จรัสศรี ได้เป็นผู้บุกเบิกภาพลักษณ์เควียร์ ภาพลักษณ์ทางเพศสภาพใหม่ให้กับการแสดงร่วมสมัยไทยอย่างแท้จริง โดยผ่านประสบการณ์ มุมมองที่มีความเป็นปัจเจกและอัตลักษณ์เฉพาะตัวของศิลปินผู้สร้างงาน

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่อง “ประวัติศาสตร์เควียร์ในนาฏยศิลป์ร่วมสมัยไทยกรณีศึกษา นารายณ์อวตาร” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยานิพนธ์หัวข้อ “การสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ร่วมสมัยจากแนวคิดความหลายหลายทางเพศ” โดยผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต “100 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” และได้รับทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช ในการดำเนินงานและทำวิจัยในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยข้อมูลเรื่องประวัติศาสตร์เควียร์ในนาฏยศิลป์ร่วมสมัยไทยกรณีศึกษา นารายณ์อวตาร ของนราพงษ์ จรัสศรี ทำให้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาค้นคว้าและการทำวิจัยเชิงสร้างสรรค์ต่อไปในอนาคตดังนี้

1. เนื่องจากการศึกษาเฉพาะกรณีเป็นการศึกษาในแนวดิ่งเชิงลึกดังนั้นควรค้นคว้ากรณีศึกษาอื่นเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบและเนื้อหาการแสดงระหว่างงานแสดงนารายณ์อวตารกับงานแสดงร่วมสมัยอื่น ๆ ทั้งของไทยหรือต่างประเทศที่เชื่อมโยง เกี่ยวข้องกับแนวคิดเควียร์หรือความหลากหลายทางเพศเพื่อสร้างการศึกษาค้นคว้าในแนวราบเพื่อขยายข้อมูลในเชิงกว้าง

2. ควรศึกษาลักษณะตัวละครที่มีแง่มุมการตีความหรือนัยยะที่เกี่ยวกับเรื่องเพศสภาพมากขึ้น หรือค้นคว้าการแสดงที่มีการแต่งตัว

เลียนแบบหรือข้ามเพศเพื่อเป็นประเด็นค้นหาเชิงลึกว่ามีแบบแผนในการสร้างลักษณะตัวละครเป็นแบบตายตัวหรือไม่มากน้อยเพียงไร

3. วิเคราะห์และวิพากษ์งานนาฏยศิลป์และการแสดงร่วมสมัยของไทยในมุมมองและกรอบแนวคิดใหม่โดยใช้มุมมองเรื่องเพศสภาพแนวคิดเควียร์เข้ามาปรับใช้เพื่อทำให้เกิดความมิติในการตีความที่หลาก หลายกับงานมรดกทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปในสังคมร่วมสมัย

References

Aranyanak, C. (2014). Thai identity in contemporary Thai dance “Narai Avatara 2003” by Narapong Charassri. **Institute of Culture and Arts Journal**, Srinakharinwirot University. Vol 15, No 12 (30).

Burt, R. (2007). **A Male Dancer**. 2nd Ed. New York: Routledge.

Charassri, N. (2005). **History of Western Dance** (1sted). Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Charassri, N. (2007). **Narai Avatara: Performing the Thai Ramayana in the Modern World**. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Company Limited.

Martin, J. (1933). **The Modern Dance**. Dance. New York: Dance Horizons

Noisette, P. (2011). T**alk about Contemporary Dance**. Flammarion.

Panomrak, J. (2010). **Thai indentity in Naraphong Charassri’s Thai contemporary dance works**. M.A. Thesis in Thai Dance, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University.

Stoneley, P. (2007). **A Queer History of the Ballet**. New York: Routledge.

Tovititwong, S. (2010). **The analytical study of female dance movement in contemporary Thai dance and the role of Monto in “Narai Avatara.”** M.A. Thesis in Thai Dance, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University.

Yin, R. K. (2003). **Case Study Research: Design and Methods** (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, In.

Interview

Charassri, N. Interview, April 4, 2016.

Charassri, N. Interview, May 2, 2016.

Charassri, N. Interview, Sep 12, 2016.